

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1930 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om förhållandet mellan Arjeplog- och Karesuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytning till det levande livet.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 211, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj: t anhålla,

1) att Kungl. Maj: t måtte skyndsamt överväga och söka tillrättalägga vissa i motionen omnämnda missförhållanden, som föranletts av Karesuandolappars medgivna invandring på Arjeploglapparnas gamla renbetesområden;

2) att Kungl. Maj: t ville skyndsamt överväga någon lämplig ordning i allmänhet för att enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet;

3) att Kungl. Maj: t, i den mån för ovannämnda två önskemål krävdes riksdagens medverkan, måtte därom framlägga de sociala lagförslag eller andra åtgärder, vartill förhållandena föranledde.

Angående skälen för sina yrkanden anför motionären i motionen följande: **Motionen.**

År 1928 antogo statsmakterna en reviderad lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Lapparna medgiva, att denna lagstiftning berett dem åtskilliga fördelar. I varje fall uppstå svårigheter att sammansmälta en sådan lags paragrafer med det levande livet. Här kräves vägledning, som ännu icke tillräckligt kommit till stånd. Fortfarande som förut vållar särskilt konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning betydande svårigheter, som korsa den svenska lagstiftningens beräkningar.

En stor fråga, som kräver snar lösning, är sålunda den oreda, som uppstått i Norrbottens lappmark genom invandringen av Karesuandolappar på Arjeploglapparnas gamla områden. De senare säga sig ha klagat hos lappfogden och länsstyrelsen, men ingenting har åtgjorts.

Förhållandet är, att genom konventionen med Norge begränsades Karesuandolapparnas gamla rätt att flytta in i Tromsö amt i Norge. De få ej vidare med sina renar beträda öarna i havet och visst annat område, och även en begränsning av renantalet har ägt rum. Följden har blivit, att Karesuandolappar med stora renhjordar efter länsstyrelsens tillstånd flyttat in på Arjeploglapparnas gamla betesmarker. Här har uppkommit en kanske ej förutsedd oreda, som kan bli ödesdiger.

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 9 saml. 1 avd. 8 häft. (Nr 14.) 1

Förhållandet är, att Karesuandolapparna ännu representera en primitivare renskötsel. Själva äro de ett präktigt och bra folk, men de hava rört sig friare utöver de stora vidderna. De älska anblicken och besittningen av de stora renhjordarna och slakta ogärna ned renar annat än som oundgängligen behöves för deras livsuppehälle. De sätta med andra ord större värde på den levande renen än att nedslakta honom och sätta hans värde i pengar på banken. De ha mer lösligt kommit under inflytande av den svenska administrationen och därför ej brukat fästa så stort avseende vid dennas uppfordringar. Däremot säges respekten vara något större för de norska myndigheterna, med vilka de kommit i allvarligare beröring.

Jokkmokklapparnas renskötsel intar en mellanställning mellan Karesuando- och Sydlapparna.

Sydlapparna däremot, bestående av Arjeplogs, Västerbottens och Jämtlands same, ha hunnit längre i en ordnad renskötsel. De anses vara mera uppriktiga, laglydiga och förstående. När Karesuandosame hunnit växa sig in i de nya förhållandena bliva de säkerligen lika ordningsälskande. Men det är med denna inväxt och dess påskyndande, som de nu behöva hjälpas, till gagn för sig själva och värn för Arjeploglapparna. De senare hotas av den nu pågående sammanblandningen mellan två olika slag av renskötsel. De *små renägarna bland dem äventyra att alldeles förlora sin lilla egendom.*

Förenämnda svårigheter ha tilltagit ytterligare genom stark ökning under de goda åren av Karesuandosames renar i Norge, vilket föranleder nya förflyttningar in på sydlapparnas betesmarker.

Bifogade protokoll fört vid sammanträde i Arjeplog den 5 februari 1929 med same från Arvidsjaur och Arjeplog syftar i åtskilliga paragrafer på ovan nämnda förhållanden. Mötets ordförande, Lars Andersson Spellok från Semisjaur lappby, uppsökte mig i Stockholm samt framställde läget på följande sätt:

Arjeploglapparna omfattade omkring 16 hushåll. Karesuandosame kommo 1920 med 5 hushåll, 1922 med 3 hushåll, 1923 med 8 hushåll och 1924 med 2 hushåll. Nu ha deras hushåll ökats genom gifte och utgöra omkring 20 till antalet. De största renhjordarna kommo 1920 och 1922. Antalet ökas. 2 Karesuandolappar ha envar 2,000 renar, och åtskilliga ha 1,000 till 1,500 renar.

Lappfogden och ordningsmännen kunna giva föreskrifter, men de nykomna följa dem ej. En av orsakerna är, att de ha för litet folk, men de kunde ej skaffa mera folk. De borde i stället börja att minska renarna i antal. Det kan ej gå i längden som nu. Betesmarkerna nedtrampas, svårast är det vår och höst, då betet är obetydligt. Renarna skingras för att leta födan och gå då även till Norge. Det blir tidigare barmark i dalarna i Norge och då vilja renarna stanna kvar. Följden blir skyldighet att utgiva skadestånd. Alla vilja förstås, att det skall bli bättre, men då Karesuandosame ej vilja minska renarna, kan det ej bli bättre.

Arjeplogsame flytta sedan gammalt på vintern varje hushåll för sig. Karesuandosame däremot flytta flera hushåll på en gång. Detta leder till att större betesmarker behövas och att byaordningars föreskrifter mot »intrång på annans betesområde» ej respekteras. Därigenom skingra de även renarna för Arjeplogsame, vilka sedan få stort besvär att åter samla dem.

Tidigare hade lappar på orten blivit jordbrukare och övergivit renskötseln, men ej på senare tider. Dock tala nu några om, att de tänka nedlägga renskötseln och bli jordbrukare. Om renskötseln bär sig, är den ju bra. Bliva åter betesmarkerna nedtrampade och betet avtar såsom nu sker — redan nu börjar det bli mycket litet bete i fjällen — så måste renskötseln gå under. De sista

kalla somrarna har det varit särskilt svårt. Renarna ha därför skingrats, och renkalvarna ha knappast kunnat märkas ordentligt.

För varje år kommer det att bli allt sämre, och renarna skingras alltmera. Karesuandosame och även en och annan Arjeplogsame tycka, att det väl får gå, som det går, och anföra inga skäl. Om man talar med Karesuandosame, så förneka de aldrig missförhållandena samt förefalla vänliga och medgörliga, men sedan handla de däremot och låta det gå på det gamla viset. Att lyda lagar och förordningar ingår ej i deras traditioner. Spellök tillade, att Arjeplogsame önskade, att vederbörande myndigheter höllo en bättre ordning. Då tillsägelser givas, så bry sig de inflyttande lapparna ej om dem. De veta, att ändå ej något åtgöres.

Undertecknad har underställt dessa upplysningar en med lappförhållandena förtrögen expert. Han vitsordade i huvudsak riktigheten av de uppgivna missförhållandena och framhöll såsom en synnerligen viktig angelägenhet, att åtgärder ofördrojligen vidtoges för att undanröja desamma.

Den närmaste tillsynen över författningarnas praktiska tillämpning och medlandet mellan stridiga intressen tillkommer lappfogden och tillsyningsmännen. Den förre utses av Konungen på förslag av länsstyrelsen och de senare av länsstyrelsen. Till lappfogde har hitintills ej utsetts någon lapp. Detta förhållande överklagas ofta av lapparna. Saken har ju sina sidor. I den mån inom ett län en stadgad och av de menige uppbyren ordning kommit till stånd, bör lapparnas önskemål kunna vinna avseende. Det stående spörsmålet inom vår världsdelen om de europeiska minoriteternas rätt innefattar också ett krav på självstyrelse i deras egna, inre angelägenheter.

Tillsyningsmännen, som stå i ungefär samma förhållande till lappfogden som kronojägaren till jägmästaren, utses av länsstyrelsen på förslag av vederbörande lappfogde. I regel väljas även här svenskar, men i ett och annat fall ha som sagts även lappar utsetts till tillsyningsmän.

Av denna ordning finner man, att det i själva verket är länsstyrelsen, som utser den lokala representationen för statsmakten i handhavandet av lapplagstiftningen. Högsta uppsikten över länet tillkommer för övrigt denna styrelse. Länsstyrelsen är emellertid icke utvald av hänsyn till insikt i lappfrågan och är även själv särdeles upptagen av sina övriga göromål. Vid sådant förhållande har det understundom ifrågasatts, att en kommission tillsattes, som med insikt och kraft samt förmåga av hänsyn åt alla håll kan leda lapplagstiftningens praktiska tillämpning på ett fruktbart och enhetligt sätt, till dess en stadgad ordning kan anses hava inträtt. Förhållandena synas tala för en sådan utväg.

Det har visat sig, att varje ny lapplagstiftning endast är en oundviklig inledning till sitt ersättande med en ny. Konflikterna mellan nomadliv och fast bosättning komma lätt att blossa upp. Trots den nyligen antagna ordningen finna vi av pressen i dessa dagar, att denna motsättning tagit sig uttryck i brukandet av eldvapen från bofastas sida. I den mån den stora översvämningen av renhjordar neråt landet är en följd av den svenska ordningens förbiseenden eller ogynnsam väderlek och utan lapparnas förvållande, bör staten ersätta jordbrukarna skadan. Det vore en hjälp till jordbruket på rätt plats vid denna riksdag. Det vore för övrigt väl, om de alltför små jordbruket däruppe kunde få tillökning i ägorna invid bostaden, och det där »utestående höet» i skogarna kunde med fördel även för jordägarna komma bort.

En erinran, som framförts till mig från Arjeplogsame, är, att när renar, som förrirat sig olovligen in i Norge, skola återföras, så böra de räknas vid själva gränsen. Nu föras de först långt in i Sverige, sista vintern flera mil, innan räkning ägde rum. Därunder kunna strövreningar, som ej varit i Norge,

stöta till och bliva följaktligen inräknade i det antal renar, för vilka skall utgivas skadestånd till norrmännen. Detta ökar, som sagt, skadeståndet.

Det bifogade protokollet utvisar även andra klagomål. Sålunda synas lapparna aldrig komma att uppgiva sin uppfattning, att en rättskränkning äger rum, då enligt lag lapsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk, förlorar rätt att äga renar. Frågan har mer än en gång varit före i svenska riksdagen, senast 1928, men denna har tämligen enhälligt avvisat lapparnas uppfattning. Lapparnas synpunkt synes mig förtjäna allvarligare beaktande.

Alldeles oriktigt synes mig vara, att lappar, som erhålla jordbruk, icke uttryckligen, såsom lappkommittén föreslog, skola få tillräckliga ägor, vilket däremot numera tillkommer svenskar. Jag har de två senaste åren väckt förslag därom, men det har enhälligt avvisats, utan någon motivering. Denna sociala fråga har t. o. m. sänts till det tekniska jordbruksutskottet. Och sociala frågor, som gå dit, kunna »låta hoppet fara». Man skulle väl kunna tycka, att i ett sådant spörsmål åtminstone någon modifikation i motiveringen skulle erbjudas från vänsterpartier, en liten ansats åtminstone i något sinne av behov att uttala någon sympati för en sådan mänsklig sak. Men det är väl ett utslag av det sätt, varpå europeiska minoriteter i alla länder behandlas, och de bittra uttalanden därom, som framkomma vid internationella fredskongresser. Det lönar sig nog ej att detta år åter upptaga saken. Den återkommer emellertid förr eller senare, och så kommer det att ske evinnerligen, till dess likställighet blivit genomförd.

Det bifogade protokollsutdraget berör även andra frågor. Om barkningen i skogarna har av mig väckts särskild motion och likaså av herr Lindley i andra kammaren.

Man ogillar på vissa håll sommarskolorna, önskar sig telefonlinjer och klagar över att stängsel saknas på vissa järnvägslinjer.

Att vid ordinarie lappfogdemöte föras ordentliga protokoll samt att utdrag ur protokollet tillställas ordningsmännen i lappbyarna är väl ej för mycket begärt.

Det föreligger, som man finner för närvarande, och kommer under långa tider förmodligen alltid att förekomma stora eller små angelägenheter, som ej lösas av bestående lagar utan måste tillgodoses med lämpor, ibland ock med författningsändringar.

Det må vara nog att för tillfället allenast återgiva denna exemplifiering av önskemål från sames sida. Ett yrkande om övervägande av desamma kan dock anses ingå i framställningen om lappförfattningarnas anknytning till det levande livet.

Det i ovan intagna motivering omnämnda protokollet, fört vid sammanträde i Arjeplog den 5 februari 1929 med same från Arvidsjaur och Arjeplog, finnes såsom bilaga fogat vid motionen, och får utskottet beträffande det närmare innehållet i protokollet hänvisa till nämnda bilaga.

Lappförfattningar. De författningar, som reglera lapparnas rättigheter och skyldigheter, äro av två skilda slag, nämligen dels de, som innehålla bestämmelser av internationell natur, m. a. o. avse villkoren för och omfattningen av rättigheten för svenska lappar att begagna norska renbetesmarker och vice versa, dels ock de som taga sikte på inre svenska förhållanden.

I förra avseendet gäller i huvudsak konventionen den 5 februari 1919 mellan

Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning ävensom en den 20 juni samma år utfärdad lag innefattande bestämmelser i anledning av konventionen. Beträffande åter de inre förhållandena uti ifrågavarande hänseende innefattas bestämmelserna därom i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige ävensom vissa andra i samband därmed utfärdade författningar.

Av motionens avfattning synes framgå, att vad motionären åsyftar är — **Motionärens yrkanden.** frånsett en punkt, vartill utskottet nedan återkommer — icke åstadkommande av någon ändring i den nu gällande lagstiftningen på ifrågavarande område utan snarare åtgärder för underlättande och påskyndande av en ändamålsenlig tillämpning av den redan befintliga lagstiftningen, »lappförfattningarnas anknytning till det levande livet». Under sistnämnda önskemål synes också den första punkten i motionärens hemställan böra hänföras, nämligen yrkandet om åtgärder för tillrättaläggande av de missförhållanden, som föranletts av Kare-suandolappars medgivna invandring på Arjeploglapparnas gamla renbetesområden. Även härmed avses tydligen åstadkommande av åtgärder för en rationell tillämpning av redan befintlig lagstiftning, låt vara att motionären här särskilt framhållit ett visst tillämpningsområde, som framför andra är i behov av uppmärksamhet. I enlighet härmed går också utskottet att behandla de i motionen framställda yrkandena — med ovan antydda undantag — såsom en enhetlig hemställan om åtgärder för åstadkommande av en förbättrad tillämpning av lagstiftningen på ifrågavarande område, därvid emellertid även utskottet kommer att särskilt uppehålla sig vid de förhållanden, som härleda från de flyttningar motionären omnämnt.

Alltsedan äldsta tider hava de s. k. nordlapparna, d. v. s. lapparna i Kare-suando socken och i den del av Jukkasjärvi socken, som ligger norr om Torne träsk, under längre eller kortare tider om sommaren med sina renar dragit över gränsen till Tromsö amt (nuvarande Troms fylke) i Norge. Orsakerna därtill hava varit flera, huvudsakligen dock dels den ringa tillgången på sommarbete i de svenska fjällen och dels den omständigheten, att de svenska fjäl- len i dessa trakter icke erbjuda de vidsträckta snövidder sommartid, som renarna behöva för att kunna värja sig mot insektsplågan. De motsvarande norska trakterna däremot äro i vissa delar rikligen försedda med gräsbete och inrymma dessutom avsevärda vidder, som även om sommaren äro snöbetäckta. I äldre tider medförde dessa flyttningar icke någon gensaga från norsk sida. Befolkningen i dessa trakter var ytterst ringa och odlingen så gott som ingen. Vid bestämmandet av den nuvarande gränsen mellan de bägge rikena (1751) bibehölls också lapparna genom gränstraktaten och dess s. k. första codicill uttryckligen vid den hävdvunna rätten till överflyttning. Genom den sedermera under 1800-talet alltmer stigande odlingen i Tromsö amt blevo emellertid förhållandena småningom annorlunda. De inflyttande renhjordarna åstadkom-

mo förödelse å nybyggen och odlingar, givetvis i ökad omfattning allteftersom den jordbrukande befolkningens antal steg. Mellan den bofasta befolkningen och de inflyttande uppstodo konflikter, som snart blevo av svårartad natur. Slutligen nödvändiggjordes år 1843 tillsättandet av en svensk-norsk kommission för frågans behandling. Något resultat i form av lagstiftning eller konvention medförde denna kommission emellertid icke.

*Koutokeino-
lapparnas
inflyttning.*

Under 1850-talet inträffade på andra håll händelser, som kommo att få stor betydelse icke blott för den svensk-norska renbetesfrågan utan även för den rent svenska renskötselns utveckling. Efter långvariga förhandlingar mellan Ryssland och Norge angående å ena sidan finska undersåtars fiske i Varangerfjorden och å andra sidan norska lappars renbetningsrätt å finskt område beslöt Ryssland år 1852 stänga sina gränser för de norska lapparna och deras renhjordar. Den omedelbara följdén därav blev, att en mängd lappar, som bodde i Koutokeino i Norge, nordost om den mellan Sverige och Norge inskjutande finska kilen, och som brukat beta sina renar på nämnda finska område, flyttade till det nuvarande Karesuando i Sverige, varifrån de allt fortfarande kunde komma in på det finska området. Under åren 1853—1871 inflyttade således inalles 274 personer med över 20,000 renar från Koutokeino till Sverige. Detta medförde, att utrymmet uti dessa delar av den svenska lappmarken blev för litet. Betesmarkerna blevo utsugna. Även i andra avseenden medföljde olägenheter. De från Koutokeino inflyttade lapparna stodo i förhållande till de svenska lapparna på en lägre kulturgrad och representerade en primitivare renskötsel än dessa. Följdén blev, att hela renskötseln i dessa trakter bragtes i oordning, något som också gav sig till känna under sommarflyttningarna till Tromsö amt, dit även nykomlingarna medföljde. Detta i förening med den alltmer framryckande odlingen på norska sidan bidrog i hög grad till att alltmer tillspetsa den svensk-norska lappfrågan. För dess behandling tillsattes så år 1866 en andra svensk-norsk kommission. Efter att under flera år hava legat nere resulterade äntligen förhandlingarna i en för 15 år antagen förordning av den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta mellan Sverige och Norge. Genom denna förordning inskränktes lapparnas traktatsenliga rättigheter i olika avseenden, bl. a. i avseende å tiden för sommarvistelsen i Norge. Beträffande Tromsö amt, den egentliga tvistetrakten, meddelades vidare bestämmelser angående den ersättningskyldighet för skada av renar, som ålåg de inflyttande.

*Den första
flyttningen
från Kare-
suando.*

Emellertid hade klagomål försports från finsk sida över olägenheter, som voro en följd av det ovannämnda förhållandet, att lappbefolkningen i det svenska Karesuando begagnade jämväl den finska kilen till renbetning. Dessa klagomål resulterade i en för svensk renskötsel rätt ödesdiger åtgärd. Från och med den 1 september 1883 stängdes nämligen den finska gränsen jämväl för de svenska lapparnas renhjordar. Härigenom blev situationen i det svenska Karesuando än brydsammare. En stor del av Karesuando-lapparnas gamla betesmarker hade berövats dem och de återstående markerna voro utbetade. Det

återstod då intet annat än att en del av befolkningen i Karesuando måste med sina renar utflytta. De som utflyttade voro i främsta rummet just Koutokeino-familjerna. Till en del återvände de till Norge, men en hel del flyttade söderut i Sverige, där utrymmet var större. De kommo sålunda att slå sig ned huvudsakligen i den del av Jukkasjärvi socken, som ligger söder om Torne träsk, samt i Gällivare socken. Med den föga utvecklade rensköttsel, som de representerade, kommo de att på ett icke i allo fördelaktigt sätt inverka på rensköttsel-metoderna hos de i dessa trakter redan förut boende lapparna. Olägenheterna därav visade sig emellertid icke med ens utan hava egentligen först på senare tider framträtt. Till denna fråga vill utskottet senare återkomma.

Som ovan nämnts skulle förordningen av den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta mellan Sverige och Norge, gälla blott för en tid av 15 år. Förordningens giltighetstid blev sedan gång efter annan utsträckt ända intill den 1 januari 1923, då konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning trädde i tillämpning. Förordningens bestämmelser hade dock tidigare undergått väsentliga förändringar, bl. a. i avseende å tiden, då renbetesrätt i Norge skulle vara tillåten. Redan tidigt hade också renbetesförhållandena mellan Sverige och Norge varit föremål för ytterligare ingående dryftande inför olika organ, icke minst vid Karlstadsunderhandlingarna 1905. Hösten 1907 tillsattes en ny svensk-norsk kommission för vidare undersökning av bland annat frågan om tiden för de svenska lapparnas flyttning till Norge. Denna kommissions förhandlingar avbrötos av Sverige år 1909, då frågan överlämnades till en skiljedomstol. Innan skiljedomstolen fullgjort sitt uppdrag slöts emellertid den 8 april 1913 en konvention mellan Sverige och Norge rörande inledande av direkta förhandlingar om en ny, fullständig reglering av den svensk-norska renbetesfrågan. Förhandlingsdelegerade utsågos från bägge länderna, och resultatet av förhandlingarna blev förslaget till den förenämnda konventionen mellan de bägge rikena angående flyttlapparnas rätt till renbetning, som undertecknades den 5 februari 1919. De svenska delegerades arbete kom även att bliva av stor betydelse för vissa delar av den inre, rent svenska renskötsepolitiken, något vartill utskottet i annat sammanhang vill återkomma.

Genom 1919 års konvention inskränktes de svenska lapparnas rätt till renbete i Troms fylke betydligt. Alla öar och vissa halvöar hava helt undantagits från betning av svenska renar. I stället har avsatts ett vidsträckt område i de inre delarna av fylket, där betning av svenska renar får äga rum och där skada, som förorsakas av renarna, icke annat än för vissa undantagsfall behöver ersättas av renarnas ägare. Det tillättna betesområdet har indelats i en hel del distrikt. För varje distrikt har bestämts hur många renar som där få inkomma från Sverige. För hela området har bestämts ett maximiantal av 39,000 renar. Å andra sidan få dessa renar komma allenast från de två lappbyarna i Karesuando socken, Könkämä och Lainiovuoma, och de två nordligaste lappbyarna i Jukkasjärvi socken, Sarivuoma och Talma.

*Tillkomsten
av 1919 års
renbeteskon-
vention.*

*Konventionens
innehåll.*

*Den andra
flyttningen
från Kare-
suando.*

I dessa fyra lappbyar fanns emellertid vid tiden för konventionens under-tecknande ett betydligt större antal renar än det maximiantal om 39,000, som enligt konventionen skulle få vistas på sommarbetning i Troms fylke. En för-utsättning för att från svensk sida kunna uppfylla konventionens bestämmelser uti förevarande avseende var alltså, att renantalet i dessa lappbyar nedbragtes. Uti den skrivelse, som från de svenska delegerade överlämnades till svenska regeringen samtidigt med förslaget till konventionen, anförde de delegerade på tal om begränsningen av antalet renar, som skulle få inkomma i Troms fylke: Den reduktion av renstocken i nu ifrågavarande trakter, som på grund härav bleve nödvändig, hade man å svensk sida tänkt sig kunna bringa till stånd ge-nom att, i överensstämmelse med önsknings hos en del av lappbefolkningen i Karesuando och Jukkasjärvi, låta ett antal lappar och renar förflyttas från dessa trakter till sydligare områden i Norrbottens läns lappmark, huvudsakligen inom Jokkmokks och Arjeplogs socknar, där utrymme för dem visat sig stå till buds. I anledning därav hade överenskommit att föreslå rätt för lappar från Arjeplogs socken att under en del av sommaren låta renar beta i ett angrän-sande norskt område, där svensk renbetning då icke förekomme.

De flyttningar, som således för uppfyllande av villkoren i 1919 års konven-tion måste företagas från de nordligaste lappbyarna till sydligare delar av lapp-marken, togo sin början omedelbart efter konventionens undertecknande och pågingo i flera år. Allt som allt torde ett 60-tal hushåll hava flyttat, därav ungefär 40 slagit sig ned i Jokkmokks socken och ett 20-tal i de tre fjällapp-byarna i Arjeplogs socken. Särskilt i sistnämnda socken har det visat sig, att genom dessa inflyttningar misshälligheter uppstått mellan de inflyttade nord-lapparna och den gamla lappbefolkningen. Det är de till grund härför liggande förhållandena, som motionären åsyftar i första punkten av sin hemställan i motionen. Enligt vad som nedan kommer att utvecklas, torde dessa misshällig-heter huvudsakligen bottna i de olika metoder för renskötselns bedrivande, som de inflyttade lapparna och de gamla arjeploglapparna representera.

**De olika for-
merna av
renskötsel.**

Innan utskottet går närmare in på nu nämnda förhållanden i Arjeplogs socken, vill utskottet med några ord beröra de olika formerna av renskötsel. Man skiljer mellan extensiv och intensiv renskötsel. Skillnaden är i stora hu-vuddrag den, att medan man vid extensiv renskötsel håller ett stort antal renar med så litet antal vaktare och så litet arbete som möjligt, söker man vid inten-siv renskötsel att med förhållandevis mycket arbete och folk hålla en mindre renhjörd i så hög kultur som möjligt. Kännetecknande för den intensiva ren-skötseln är därför, att varje renägare söker att året om, alltså även under flyttningarna, hålla sin renhjörd avskild från andras hjordar. Vid den exten-siva renskötseln åter plägar man, i varje fall sommartid, sammanföra flera ägares renar i stora hjordar. Den extensiva renskötseln har sedan länge bedri-vits framför allt av de nordligast boende lapparna. De förut omnämnda Kouto-keino-lapparnas renskötsel var sålunda i hög grad extensiv, givetvis i sin mån

beroende på de säregna naturförhållandena längst i norr. Även i den nordligaste delen av svenska lappmarken torde renskötseln i huvudsak ha bedrivits extensivt, om ock icke i samma grad som i Koutokeino. I övriga delar av Norrbottens lappmark åter har renskötseln drivits mera rationellt. Särskilt gäller detta de två sydligaste socknarna. Sålunda bedrevs exempelvis renskötseln i Arjeplog och Jokkmokk vid tiden för konventionen med Norge på ett väsentligen intensivt sätt.

Som ovan anförts har nu särskilt inom Arjeplogs socken den efter konventionen med Norge norrifrån kommande invasionen framkallat ett visst missnöje hos en del av den gamla befolkningen. Enligt mångas mening innebär den mera extensiva renskötselmetod, som nykomlingarna medfört från sina trakter, en fara för fortvaron av den intensiva renskötsel, som sedan länge karakteriserat lapparna i Arjeplog. Klagomålen gå framför allt ut på att de inflyttade Karesuandolapparna medföra så stora hjordar, att de icke kunna hålla dem inom de för varje hushåll anvisade områdena, med påföljd, att hjordarna sammanblandas icke blott sinsemellan utan även med de äldre innebyggarnas. Därigenom inställa sig för dem svårigheter att så som de brukat sköta sina hjordar. En ytterligare följd blir, att betesmarkerna dels utbetas av det stora antalet renar, dels genom nedtrampning rent mekaniskt skadas. Även i åtskilliga andra avseenden hava klagomål försports över de förhållanden, Karesuandolapparnas inflyttning medfört. Motsvarande missnöje tyckes också i viss mån förekomma jämväl hos befolkningen i den sydost om Arjeplog liggande Arvidsjaurs socken. Dit har visserligen inflyttning icke ägt rum på samma sätt som till Arjeplog, men vissa lappar draga vintertid nedåt det lägre belägna Arvidsjaur med påföljd att den stora ökningen av renantalet även där blir kännbar.

Ett uttryck för stämningen bland den äldre befolkningen i de trakter, som berörts av inflyttningarna, återfinnes i det ovan omnämnda, motionen bifogade protokollet, fört vid sammanträde i Arjeplog den 5 februari 1929 med same från Arvidsjaur och Arjeplog. § 5 i nämnda protokoll lyder sålunda:

Emedan Karesuandolapparna under sina flyttningar ej iakttaga gängse lag och föreskrifter om renskötsel, utan uppehålla sig hela veckor på andra sames betesmarker, uttalade sig mötet för:

att Arjeplogs och Arvidsjaurs same vilja ha kvar sin förfoganderätt över sina gamla betesland;

att, därest Karesuandolapparna ej iakttaga gängse lag och föreskrifter, så skola Karesuandosame mer än förr genom polismyndigheterna i orten av länsstyrelsen övervakas;

att Karesuandosames renhjordar skola kraftigt reduceras;

att de måtte hålla flera vaktare än f. n. för sina hjordar;

att de endast må stanna över natten i betesland, tillhörande andras beten;

att de skola genom budskickning meddela om sin ankomst, så att sammanblandning av olika hjordar ej må ske och därigenom åsamka de i trakten boende same onödigt besvär, och beslöt mötet att till länsstyrelsen i Norrbottens län ingå med vördsam anhållan, att ovannämnda punkter måtte lända Karesuandosame till efterrättelse.

Förhållanden inom Arjeplogs socken.

Yttrande av
länsassessorn
R. Sundberg.

Utskottet ber i detta sammanhang att till belysande av den uppfattning rörande förevarande spörsmål, som på andra håll förefinnes, få hänvisa till en i anledning av den nu framlagda motionen av föredraganden i lappärenden hos Konungens befallningshavande i Norrbottens län, länsassessorn R. Sundberg, upprättad promemoria, vilken varit för utskottet tillgänglig. Sundberg har däri anfört bland annat följande:

Det borde till en början icke förglömmas, att de Karesuandolappar det här vore fråga om icke frivilligt flyttat ned till Arjeplog; de hade till åttlydnad av myndigheternas bud måst övergiva kända betesmarker och flyttningssvägar, släkt, vänner och invanda förhållanden, måst i hast realisera en hel del egendom. De borde då icke mottagas och behandlas med misstro och oginhet a priori. Vid flyttningen till de nya land som anvisats dem — med angivande för var familj av det antal renar de fått medföra, vilka bestämmelser givits efter noggrant undersökande av utrymmesmöjligheterna — hade de gjort sig av med äldre djur (som rymde tillbaka till invanda trakter) och kommit ned med hjordar bestående nästan uteslutande av hondjur, mycket värdefulla hjordar alltså, och denna sammansättning hade gjort att de kunnat växa fortare än vanliga hjordar. — Påståendet i motionen, att »Karesuandolapparna ännu representera en primitivare renskötsel», vore icke sant, så vida man med primitiv förstode ett tidigare utvecklingsstadium; en intensivare renskötselmetod hade föregått den extensiva som bland Karesuando-lapparna ännu vore företrädd. Den extensiva renskötselmetoden hade sin upprinnelse i att lapparna från bland annat Karesuando socken varit hänvisade till sommarbetning i distrikt i Norge. Dessa distrikt hade mottagit ett vart sitt bestämda antal renar, och de lappar, som flyttat in där, hade svarat gemensamt för alla skador, som av renarna förorsakats. Ur dessa förhållanden hade av sig själv framskapats den ordning för renskötseln, som bestode i att renarna släpptes ihop och bevakningen skedde »från kanterna», d. v. s. vid vissa pass, som förde ut från distriktets gränser. Före konventionen med Norge av år 1919 hade också Arjeplogs sockens fjällappar begagnat sig av sommarbetning i Norge, men det hade här varit den stora skillnaden, att de haft fri betning i detta land och för övrigt så litet renantal, att de även under vistelsen i Norge kunnat hålla var och en sin hjord avskild, d. v. s. sköta renarna intensivt. Vid den av konventionen framtvingna dislokationen av lappar med renar från Karesuando hade en del förflyttats till Jokkmokk och en del till Arjeplog. Det vore ej att undra på om nordlapparna med misstro betraktade den nya renskötselmetod, som mötte dem, och att de ej för detta nya ville övergiva vad de själva och deras förfäder före dem praktiserat, förr än de genom vunnit erfarenhet blivit därom övertygade. Det hade gått ett par tre år innan de till Jokkmokk inflyttade tillägnat sig den där rådande intensiva renskötselmetoden, men nu vore den genomförd, och man kunde säga, att den i nykomlingarna hade sina lidelsefullaste anammare. Den egentliga förklaringsgrunden till att assimileringen där redan lyckats vore den, att lapparna från Jokkmokks socken icke hade rätt till sommarbetning i Norge. Att assimileringen i Arjeplog icke gått så fort hade sin yttersta grund i att lapparna från denna socken efter konventionens ikraftträdande vore för sommarbetning hänvisade till distrikt i Norge. I dessa distrikt tillätes av norrmännen extensiv renskötsel och detta tillfälle begagnades. — Med frågan om genomförande bland fjälllapparna i Arjeplog av intensiv renskötsel, så långt denna läte sig genomföra, arbetade man från lappväsendets sida oförtrutet. Man sökte sålunda att efter lapparnas återkomst från Norgevistelsen — den sista augusti — så fort

som möjligt få till stånd ordentliga skiljningar, något som bildade en synnerligen viktig förutsättning för en god renskötsel. Med skiljning förstodes den förrättning, varigenom de olika renägarna taga ut sina renar ur en sammanblandad hjord. Skiljningen skedde antingen till grupper, som sedan finkildes, eller ock så, att en eller flera renägare skilde ut en var sina renar och droge iväg med vad man kallade »rena hjordar». Förr än brunsttiden gått till ända, efter mitten av oktober, kunde av naturliga skäl skiljningarna icke taga sin början, och det vore därför en angelägenhet av största vikt, att de försigginge så snabbt som möjligt, för att icke betet på höstbeteslanden skulle taga slut innan de vore färdiga; med andra ord, skiljningarna borde vara genomförda, innan lapparna lämnade höstbetesmarkerna för nedflyttningen till vinterbeteslanden; till god ordning hörde, att lapparna då förde med sig endast rena hjordar eller ock icke andra renar än de renägars, med vilka de vore i grupp. När nu, hur omsorgsfull en renskötsel än månne vara, det vore oundvikligt, att en viss sammanblandning skedde, och alla fjällappbyar inom socknen sålunda hade renar att hämta hos varandra, kunde skiljningarna icke försiggå på en gång efter hela linjen. Och då en storskiljning, varom här vore fråga, fordrade sina vissa platser, lämpliga för renarnas sammanförande, och sina noggranna förberedelser, och då vådrens makter uti dessa trakter hade åtskilligt att säga till om, insåges, att målet, fullständigt genomförda skiljningar innan höstlanden lämnades, icke vore så lätt att nå. Uppnåendet av detta mål hade de två senaste åren hindrats av vidriga väderleks- och betesförhållanden. — Givet vore ju, att minskning av renantalet vore en viktig faktor för att nå fram till tidiga och fullständiga skiljningar. Och såväl länsstyrelsen som lappväsendets företrädare i övrigt gjorde allt för att få till stånd en minskning. Men dessa åtgärder hade försvårats, för att icke säga omöjliggjorts av — för att nämna huvudorsakerna — dels de två sista årens dåliga betesförhållanden, varigenom renarnas samling försvårats och djuren blivit magra och mindre begärliga, och dels av svårigheten att ordna avsättningsfrågan; denna hade ytterligare komplicerats därigenom, att det därvidlag icke räckte med att klyva hjordarna horisontellt, d. v. s. slakta enbart slaktvärdiga eller i övrigt fullväxta djur, utan slaktningen måste gå vertikalt, omfatta stort och smått; och uppköparna hade icke kunnat förmås att köpa småren. — Innevarande vinter komme för övrigt nog naturen själv att sörja för en avsevärd reducering av renantalet, och, så vitt man hittills kunnat se, ginge denna reduktion mest ut över de stora renägarne. Dessutom vore av fjolårets kalvar en märkbart lägre procent än vanligt vid liv. — Av en uppställning av siffrorna för Arjeploglapparnas reninnehav de två senaste åren, skild för de inflyttade Karesuandolapparna och för de gamla Arjeploglapparna, framginge, att även de gamla Arjeploglapparna icke hade så föraktliga hjordar. Det borde i övrigt bemärkas, att det icke funnes så många små renägare bland fjällapparna i Arjeplog; jämfört med förhållandena inom andra lappmarker i Norrbotten vore de synnerligen fåtaliga. Som totalomdöme kunde sägas, att arbetet på renminskning och på uppnåendet av en enhetlig och god ordning på renskötseln inom Arjeplogs fjällappar fullföljdes och komme att föras till slut. Kommissioner eller annan välvillig hjälp utifrån skulle endast verka förvirrande.

Utskottet återgår härmed till de olägenheter och missförhållanden med avseende å renskötseln, som tidigare antytts i samband med omnämmandet av Koutokeino-lapparnas inflyttning från Karesuando till Jukkasjärvi och Gällivare socknar efter spärrandet av den svensk-finska gränsen år 1889. De olägenheter, som här mest låtit tala om sig, hänföra sig i främsta rummet till

Förhållanden inom Jukkasjärvi och Gällivare socknar.

förhållandet mellan de renskötande lapparna och den i de lägre delarna av landet boende bofasta befolkningen. På senare tider, sistförflutna höst och innevarande vinter dock i särskilt hög grad, har den bofasta befolkningen varit utsatt för skadegörelse av lapparnas renar. Följden har blivit, att mellan lapparna och den bofasta befolkningen uppstått på sina håll rätt svåra misshälligheter. Skadorna hava framför allt bestått däri, att hö, som av den jordbrukande befolkningen på sommaren skördats och därefter enligt ortens sed lämnats ute på hässjorna för att vid vinterföre avhämtas, blivit förstört eller uppätet av de i stora hjordar utan effektiv tillsyn kringdrivande renarna. Att skadorna blivit exceptionellt stora förliden höst har givetvis sin grund i den ovanligt höga temperaturen, som medfört, att myrarnas tillfrysande och som följd därav höets avhämtande dröjt längre än vanligt. Dessa svåra naturförhållanden hava emellertid varit likartade för hela lappmarken, såväl i Norrbotten som i Västerbotten. Det har likväl visat sig, att de ojämförligt största skadorna inträffat just i Jukkasjärvi och Gällivare socknar i Norrbotten. I dessa socknar har värdet av de skador, som under hösten 1929 ågått utestående hö, enligt vad utskottet inhämtat, uppgått till omkring 80,000 kronor. I hela Västerbottens län åter, vars lappområde icke är alltför mycket mindre än de nämnda två socknarnas, hava skadorna värderats till allenast omkring 4,000 kronor. Orsaken till denna väsentliga skillnad i reaktion har man, åtminstone på sina håll, velat finna bl. a. just i den ovan omtalade extensivare renskötselmetod, som i och med Koutokeino-lapparnas inflyttning i Jukkasjärvi och Gällivare där gjort sitt inesteg. Från att man där allt intill senare tider drivit renskötseln förhållandevis intensivt, med små och väl sammanhållna hjordar, har man, säges det, alltmer övergått till de mera bekväma metoder, som Koutokeino-lapparna infört. Detta å sin sida ävensom det under senare år kraftigt ökade renantalet har medfört, att renhjordarnas manövrering och hindrande från skadegörelse försvårats.

Pressuttalanden.

Till belysande av de synpunkter, som på olika håll anlagts vid bedömandet av de nyss nämnda förhållandena, tillåter sig utskottet här i vissa delar återgiva två av i ämnet initierade personer på senaste tid i tidningspressen gjorda uttalanden, nämligen dels av förutvarande landshövdingen i Norrbottens län, numera generaldirektören *G. Malm* i tidningen *Dagens Nyheter* för den 26 januari 1930 och dels av förutvarande lappfogden, numera nomadskolinspektören, fil. dr *Erik Bergström* i tidningen *Social-Demokraten* för den 31 i samma månad.

Generaldirektör
Malm.

I generaldirektör Malms uttalande heter det, bland annat:

När man bedömer vinterns katastrof får man självfallet ta hänsyn till de direkta orsakerna och till hela utvecklingens gång. En sak som tillväxten, t. ex. För tio år sedan var totala renantalet i Norrbotten omkring 140,000. Vid senaste renräkning för ett par år sedan var det uppe i 240,000. Denna stora tillväxt är inte beroende på försynen, utan på ett fruktbarande arbete av såväl den statliga lapporganisationen som lapparna själva. Man strävar numera att sammanställa hjordarna på ett för djurproduktionen så tillfredsställande sätt som möjligt. Ty renaveln har ett nationalekonomiskt värde som ej får förbises. — Den

starka tillväxten har naturligtvis alstrat en hel del svårigheter i fråga om renskötseln och möjligheten att få tillräckligt antal vaktmanskap. Men i det stora hela tycker jag inte man får klaga på lapparnas försumlighet. Det är förstås olika. I vissa byar är renskötseln övervägande god, i ett par är den mindre god. Och då beror det på för stort renantal i förhållande till vaktarna och svårigheten att få sådana eller goda hundar. Lappstammen har ju icke gärna kunnat växa i samma takt som renhjordarna. Lagen föreskriver dock ett visst antal vaktare för olika storlekar på hjordar, och det måste man försöka hålla efter. För övrigt ha statsmakterna vidtagit flera åtgärder till förebyggande av för stark friktion med de bofasta. Sedan, jag vill minnas det var 1926, en katastrof av samma slag som i vinter inträffat och omkring 40,000 renar sammanblandats till en stor hjord i Gällivare socken, beslöts också uppförande av ett stort gärdesbygge för att undvika sammanblandning mellan Jukkasjärvi- och Gällivarelapparnas renar, och det gärdet torde vara färdigt nu. Slutligen finns den drakoniska bestämmelsen, att länsstyrelsen äger rätt att påbjuda nedslaktning av renar för en by om betesmarkerna bli överlastade. Denna bestämmelse är bra att ha men svår att tillämpa. Därför har man, åtminstone under min tid, gått så till väga, att man med godo försökt få lapparna att slakta samt sökt främja avsättningen av renkött. — För att återkomma till årets svårigheter ha de naturligtvis i främsta rummet föranletts av de exceptionella betesförhållandena med den hårda isskorpan över laven, vilka tydligen redan i höstas måtte ha förhindrat den sedvanliga renskiljningen och åstadkommit att alltför stora hjordar dragit ut på strövtåg och sprungit ifrån lapparna. Men en sak till, nämligen den nya lapplagens tillkomst, som medger lapparna rätt att på de gamla vinterbeteslanden föra fram sina hjordar utan skadestånd för utestående höhässjor och dylikt. En sådan rätt ha nog lapparna haft sedan urminnes tid, men de ha aldrig gjort den gällande, utan godvilligt betalat ersättning. Vid det nyssnämnda tillfället 1926 betalade de t. ex. ett skadestånd på flera tiotusentals kronor, vilket ju får anses vara mycket. Den nya lagens klara stadganden ha emellertid knappast gjort dem sinnade för detta vidare. Lagen kommer säkert att i det långa loppet vara till gagn för båda parterna, ty det är naturligtvis till böndernas egen skada att låta höet stå ute i hässjor i stället för att lägga in det i hölador, där det behåller sitt näringsvärde och är skyddat för renarna. Men det var stor otur att just i skarven vid den nya lagens tillkomst ett katastrofår skulle inträffa. Nu få väl alla söka hjälpas åt, och jag ser att länsstyrelsen redan vidtagit åtgärder. — Att peka på Västerbotten som föredöme för Norrbotten tycker jag är djärvt, icke minst beroende på att renantalet i det förra länet endast är en sjundedel av det senares. Lapporganisationen är där också förhållandevis mycket större än i Norrbotten. — Numera då lapparna betala skatt som vanliga medborgare, av vilket kommunerna där uppe för övrigt äro ytterst beroende, får man icke helt och hållet glömma deras förtjänster för deras brister, utan söka rätta till förhållandena på båda sidor så gott sig göra låter.

Av det förenämnda uttalandet av doktor *Bergström* torde här böra intagas följande:

*Fil. dr
Bergström.*

Till att börja med är renantalet för högt. Medan det inom hela Västerbottens län för närvarande säges finnas 30,000 à 40,000 fjällrenar, uppgives motsvarande antal endast inom Gällivare socken samt den del av Jukkasjärvi socken, som ligger söder om Torne träsk, belöpa sig till 50,000 à 60,000. Att märka är härvid, dels att det nämnda området i Norrbotten till arealen är avsevärt

mindre än Västerbottens lappområde, dels att de norrbottniska fjällen i högre grad än de västerbottniska innehålla till renbete oduglig mark. Även om man tar vederbörlig hänsyn till, att Västerbottens fjälltrakter i större omfattning än de norrbottniska fjällområdena äro bebodda av bofast befolkning, som begränsar renens rörelsefrihet, samt att någon ökning av renantalet i Västerbotten möjligen skulle kunna vara tillåten, blir skillnaden mellan siffrorna betydelsefull. En minskning av renantalet måste här ske. Blir ett uppslag om anordnande av slakthus exempelvis i Kiruna och Gällivare verklighet, kan måhända åtskilligt utträttas i önskad riktning. — Frågan om en rationell sammansättning av renhjordarna är ett gammalt problem, som väl först togs upp till grundlig prövning av Lapplands okronde kung, dr Hjalmar Lundbohm. Det har allt sedan det första decenniet av 1900-talet talats mycket om dessa spörsmål, men vad som verkligen *gjorts* är, jag får i detta sammanhang säga dess bättre, nog praktiskt taget betydelselöst, i alla händelser vad angår de nu diskuterade trakterna. Det som föroresakat ökningen är den exceptionellt långa rad av goda renbetesår, som följt varandra under det senaste decenniet och medfört, att en ovanligt stor procent av de födda kalvarna fått leva och växa sig kraftiga. Då en motsvarande ökning av slakten ej vidtagits, har renantalet drivits i höjden. Jag vill för övrigt påpeka, att lika eftersträvansvärt som det kan vara att åstadkomma och uppvisa ett stort renbestånd, så långt betesmarkerna tillåta det, lika bjudande nödvändigt är det att stoppa ökningen, då man nått bärighetsgränsen för betena. Det torde i regel vara klokast att söka stanna med renantalet något under den absoluta maximumbelastningen. — Det har redan tidigare talats om den ödesdigra betydelse »karesuandifieringen», eller måhända riktigare »koutokeiniseringen» av den svenska renskötseln haft för läget uppe i Jukkasjärvi- och Gällivaretrakterna. Ätminstone en del av lapparna inom exempelvis Norrbottens södra distrikt, ävensom i Västerbottens län, vårda under sommaren sina renar i skilda hopar av jämförelsevis ringa storlek. Familjerna, eller i varje fall allt dugligt renfolk, flytta härvid med renarna ända upp i de högsta sommarfjällen vid norska gränsen och vakta där hjordarna med utgångspunkt från särskilda sommarvisten, ofta boende i lätt flyttbara tältkåtor. Renarna äro med andra ord sommaren igenom direkt under ägarens ögon. Precis detsamma var förhållandet även inom Jukkasjärvi socken för kanske 20 à 30 år sedan och i de sydligaste delarna av Gällivare socken i någon omfattning ännu för blott ett par år tillbaka. Jag minns ännu mycket väl den tid, då Jukkasjärvi-lapparna bodde i tältkåtor uppe i sina fjäll, då Mellanbyns renägare kommo dragande med sina flyttningsrajder österut, efter att ha sommarbetat renarna vid Sitasjaure, och då Sörkaitums lappar hade sina sitor, var och en med sin skilda hjord, efter Teusavattendraget och kring Upmasjaure och Seukok. Nu är allt detta tillintetgjort, och i stället för skilda, väl värdade hjordar ser man uppe på sommarlanden en enda hopblandad massa, bestående av hela lappbyns sammanlagda renmakt. Denna renmassa kan lappen icke »exercera», hålla emot och föra dit han vill på samma sätt som de smärre, skilda hjordarna, i vilka renarna voro uppdelade under äldre tider. Till en början därtill driven av exempelvis tillfälliga svårare väderleksförhållanden, sedan påskyndad genom betesmarkernas överbelastning, har denna jättehjord börjat ströva ned på höstbeteslanden betydligt tidigare, ofta redan i början av augusti månad, än bruket var under smågruppskötselns tid. Därmed ha dessa höstbetesmarker kommit att utnyttjas avsevärt tidigare än normalt och äro till följd därav också lika mycket tidigare utbetade, bortsett från den direkta mekaniska skada renarna göra på dessa östliga lågfjälls lavmarker, medan sommarvärmen håller renmossan sprödl. Uppstå sedan på efterhösten även mycket ringa påfrestningar i form av is i

mossan eller dylikt, står det ej i mänsklig makt att hålla hjorden kvar på höstområdet, utan den störtar ohejdat ned mot lägre trakter, kastande sig över allt utestående hö på sin väg. Detta är ungefär de närmast gångna årens och den sistförflutna höstens situation. — Dessa två ting, renökningen och renskötselomläggningen, torde således kunna betecknas som de avgörande orsakerna till det nuvarande läget i Gällivare och Jukkasjärvi. Många andra ting ha emellertid verkat åt samma håll. I stället för att, som tidigare, följa med renarna till fjälls upp på sommarbeteslanderna med kåta och husfolk, låta lapparna nu familjerna ligga kvar sommaren över nere på höst- och vårvistena och skicka endast renskötarna såsom »löst folk» upp till sommarmarkerna för att taga hand om renarna. Att detta i sin mån verkat menligt på vårdens effektivitet, kan nog ej förnekas. Därtill kommer även, i mycket en direkt följd av flyttningarnas omläggning, att kvinnorna i dessa trakter upphört att aktivt deltaga i renskötseln. Visserligen kunna de leda en rajd, då och då mjölka en ren etc., men det verkligt krävande arbetet som renvårdare ute i fält ha de i stor utsträckning övergivit. I de södra lapptrakterna deltaga däremot både män och kvinnor allmänt i den egentliga renvården. —

Utskottet vill härefter erinra om att en liknande brydsam situation som den, vari renskötsel frågan i vissa delar av Norrbotten nu synes befinna sig, tidigare yppat sig i en annan del av lappmarken, nämligen i Västerbotten. Utskottet är därmed inne på det förut i utlåtandet omtalade förhållandet, att det arbete, som de svenska förhandlingsdelegerade under förberedelserna till 1919 års renbeteskonvention med Norge utförde, kom att utöva stort inflytande jämväl på vissa delar av den inre svenska renskötsel frågan. Under renbeteskommissionens förhandlingar visade det sig snart, att man på norskt håll ställde sig mycket ovillig mot att medgiva svenska lappar någon som helst rätt till renbetning i de delar av Norge, som gränsa till de tre socknar i Västerbotten, där renskötsel förekom, Sorsele, Tärna och Vilhelmina. Orsaken till denna ovillighet var framför allt den, att renskötseln i dessa trakter vid denna tid bedrevs på ett sätt, som lämnade mycket övrigt att önska. Renhjordarna hade fått tillväxa i storlek långt utöver vad som med hänsyn till betesförhållandena var lämpligt, och deras vaktande sköttes på ett mycket bristfälligt sätt. Följden blev att starka klagomål förspordes från den bofasta befolkningen både i Sverige och Norge över de skador renarna förorsakade. Dessa missförhållanden togo en sådan omfattning, att t. o. m. på flera håll röster höjdes för att renskötsel i Västerbottens län helt borde förbjudas. Det ansågs, att på grund av den allt mera framskridande bebyggelsen och odlingen Västerbotten numera icke lämpade sig för renskötsel. För att söka förebygga en sådan åtgärd som det ifrågasatta renskötsel förbudet och för att möjliggöra en tillfredsställande uppgörelse med Norge om sommarbetesmarker jämväl för socknarna i Västerbotten ingrepo då de svenska förhandlingsdelegerade med stor kraft för målet att bringa reda och ordning i förhållandena i dessa trakter. Ett led i denna riktning var bland annat utfärdandet av kungl. kungörelsen den 23 september 1916, som stadgade, att flyttlapparnas barn obligatoriskt skulle undervisas i de särskilt inrättade nomadskolorna. Det hade nämligen visat sig, att lappungdomen ogärna ägnade

Tidigare åtgärder för renskötseln upphjälpande.

sig åt renskötsel, sedan den tillbragt flera år i den miljö, som vistelsen i de vanliga fasta skolorna erbjöd. Vidare företogs kraftiga åtgärder för minskning av renbeståndet i Västerbotten. Antalet renar nedbragtes därigenom till mindre än hälften av det förutvarande. En annan åtgärd var tillsättande av särskilda tillsyningsmän i de olika lappbyarna för övervakning av de givna föreskrifternas rätta tillämpning. Slutligen anlades stängsel, stigar, broar, vaktkåtor m. m. för skiljningarnas och flyttningarnas underlättande. Resultatet av alla dessa åtgärder visade sig däri, att renförhållandena i Västerbotten efter en relativt kort tid framstodo såsom välordnade i stället för motsatsen och att en tillfredsställande överenskommelse med Norge beträffande renbetesland åt Västerbotten-socknarna kunde åstadkommas. — Liknande åtgärder som vissa av de nu nämnda företogs under de delegerades överinseende även i de nordligaste delarna av svenska lappmarken ävensom i de delar av Troms fylke i Norge, där inflyttning från Sverige skulle få äga rum. Däremot vidtogo de delegerade inga åtgärder i avseende å de inre renförhållandena i Norrbotten i övrigt. I socknarna Arjeplog och Jokkmokk rådde då en i det stora hela välordnad intensiv renskötsel. Och ej heller från Gällivare eller Jukkasjärvi hade då förspotts några missförhållanden, som tarvade ingripande. De dit inflyttade Koutokeinolapparnas extensiva renskötsel hade nämligen då ännu icke gripit omkring sig så som senare blivit fallet. På sina håll har man emellertid velat finna orsaken till att de olägenheter, som på senare tid yppats, framträda starkast i Gällivare och Jukkasjärvi just i det förhållandet, att renskötseln i dessa trakter då undgick den kraftigt reglerande handledning, som visat så goda verkningar på andra håll.

Lagbestäm-
melser rö-
rande ren-
skötsel m. m.

Utskottet anser sig härefter böra något uppehålla sig vid de lagbestämmelser och författningsföreskrifter i övrigt, som reglera dels sättet för renskötselns bedrivande dels åtgärder för åstadkommande av minskning i renantalet dels ock tillsynen över föreskrifternas efterlevnad.

Härvid är till en början att märka, att lapparna skola för renskötselns bedrivande vara indelade i lappbyar med på visst sätt bestämda områden. Om principerna för renskötselns bedrivande innehåller 1928 års lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige inga närmare bestämmelser. I 26 § stadgas endast, att renskötande lapp skall i överensstämmelse med fordringarna på god renskötsel övervaka sina renar. Vidare lämnas i samma lagrum föreskrifter om de åtgärder, som kunna vidtagas mot lapp, som ådagalägger försumlighet i renskötseln, så att därigenom förorsakas skada eller annan olägenhet. De närmare bestämmelserna om renskötselns bedrivande meddelas i stället i de byaordningar, som skola finnas för varje lappby. Dessa utfärdas av Konungens befallningshavande efter lapparnas hörande.

Om minskning av renantalet i lappby meddelas föreskrifter i 39 § i 1928 års lag. Där stadgas, att Konungens befallningshavande äger vidtaga åtgärder för renantalets minskning, därest inom lappby antalet renar befinnes vara så

stort, att betet kan befaras bliva otillräckligt eller skada eller andra olägenheter förorsakas eller svårigheter annorledes yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom lappbyn. I första hand skall därvid förordnas, att renar tillhörande andra än lappar skola från lappbyn avlägsnas. I andra hand kan hänvisning av en eller flera lappar ske till annan lappby. Slutligen kan förordnas, att lappbyns renantal skall inom viss tid genom nedslaktning, försäljning eller annorledes nedbringas till viss storlek. Verkställigheten av givna föreskrifter tillkommer Konungens befallningshavande.

Den närmaste övervakningen över efterlevnaden av gällande lagar rörande renskötseln och av den för lappbyn utfärdade byordningen utövas av en ordningsman, som de renskötande lapparna i varje lappby inom sig utse. Dessutom finnas för tillsyn över renskötseln och därmed sammanhängande förhållanden två olika slag av tjänstemän, nämligen lappfogdar och tillsyningsmän. Dessa äro icke ordinarie tjänstemän utan tillsättas på förordnande, de förstnämnda av Kungl. Maj: t efter förslag av länsstyrelsen och de senare av länsstyrelsen. I Norrbottens län finnas för närvarande två lappfogdar med var sitt distrikt, i Västerbottens län en och i Jämtlands län en. Någon instruktion för lappfogdarna existerar icke annat än i form av föreskrifter, som lämnats första gången förordnande meddelats. För Norrbottens län gäller i detta avseende ett kungligt brev av den 25 oktober 1889. — Av tillsyningsmän finnes i Norrbottens län en inom var och en av Karesuando, Jukkasjärvi, Gällivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar. Dessa lyda under lappfogdarna i respektive distrikt. Ej heller för tillsyningsmännen finnes annan instruktion än som innehålles i de kungl. brev, varigenom tillstånd till deras tillsättande meddelats. Därvid är att märka, att enligt ett kungl. brev av den 23 december 1926 tillsyningsmännen inom Arjeplog och Jokkmokks socknar skola, var inom sitt tjänstgöringsområde, ägna särskild uppmärksamhet åt de förhållanden, som uppkommit genom förflyttning av nomadiserande lappar från nordliga delar av lappmarken till sist nämnda socknar.

Beträffande lappfogdetjänsterna vill utskottet omnämna, att vid upprepade tillfällen framställningar gjorts om överförande av dessa befattningar på ordinarie stat. Sålunda ingingo länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län genom skrivelse den 26 oktober 1922 till Kungl. Maj: t med sådan begäran. Framställningen har sedermera vid upprepade tillfällen förnyats, senast genom skrivelser av den 14 och den 12 november samt den 8 december 1928. Som skäl för framställningarna har åberopats, att ingen meningsskiljaktighet kunde råda om att dessa tjänster även i fortsättningen skulle bliva nödvändiga ävensom att billigheten bjöde, att åt innehavarna av dessa synnerligen viktiga och krävande tjänster bereddes en tryggad ställning. Framställningarna hava hittills icke lett till något resultat, beroende på att det icke ansetts lämpligt att spørsmålet upptoges till behandling annat än i samband med frågan om definitiv lönereglering för de övriga befattningshavargrupper vid landsstaten, beträffande vilkas löneställning utredning pågår inom 1928

Övervakningen av bestämmelsernas efterlevnad.

Lappfogdarna.

års lönereglerykommitté. Att förevarande fråga är av en viss vikt för renskötselns rätta bedrivande framgår emellertid av ett uttalande av den sakkunnige, som under år 1926 tillkallades för biträde med överarbetning inom socialdepartementet av den s. k. lappkommitténs förslag till renlagar m. m. Uti den skrivelse till departementschefen den 30 september 1927, varmed den sakkunnige överlämnade de förslag till lagar uti hithörande ämnen, som resulterade i den nu gällande lagstiftningen, anförde nämligen den sakkunnige, bland annat:

Slutligen anser sig den sakkunnige böra i detta sammanhang vidröra en det ifrågavarande uppdraget närstående fråga, nämligen om lappfogdetjänsternas ställning och därmed sammanhängande lönereglering. Redan enligt gällande lag hava lappfogdarna en mångfald viktiga åligganden. Den förbättring, som numera inträtt såväl med avseende å lapparnas sätt att bedriva sin renskötsel som i förhållandet mellan lappar och bofasta, torde till icke ringa del kunna tillskrivas lappfogdarnas verksamhet. Uti det nu avgivna förslaget till ny renbeteslag hava lappfogdarnas åligganden ytterligare ökats. Och det torde med rätta kunna sägas, att ett lyckligt resultat av den nya lagstiftningen väsentligen är beroende på lappfogdarnas nit och intresse för densammas rationella genomförande och tillämpning. Det är därför av synnerlig vikt, att dessa befattningar innehavas av personer, som äro väl kvalificerade för sysslan. Med hänsyn härtill synes frågan om beredande åt lappfogdarna av en tryggad tjänsteställning icke längre böra undanskjutas. Härtill kommer, att det torde få anses oegentligt att i lag lägga vissa funktioner, och därtill så betydelsefulla som lappfogdarnas enligt renbeteslagen skulle bliva, på personer, som icke innehava fast tjänsteställning utan endast tillsättas på förordnanden, som förnyas för varje budgetår.

Fil. dr Bergström inför utskottet.

På inbjudan av utskottet har nomadskolinpektören, filosofie doktorn Erik Bergström varit i tillfälle att för utskottet framlägga de synpunkter på förevarande frågor, vartill hans erfarenhet på området kunde föranleda. Bergström har därvid inför utskottet anført huvudsakligen följande:

Renskötseln vore ingalunda, såsom från enstaka håll gjordes gällande, att betrakta såsom en kvarleva från äldre tider, som hade huvudsakligen kuriositetsintresse. Denna näring vore tvärtom allt fortfarande av stor betydelse. Visserligen utgjorde det antal lappar, som därav hade sin utkomst, ett relativt fåtal av Sveriges befolkning, men rent territoriellt utövades näringen över en stor del av landet, som eljest skulle vara ren ödemark. Den årliga avkastningen av renskötseln vore svårt att till värdet beräkna, men man brukade uppskatta det samma till ungefär 1½ miljon kronor. Därtill komme, att den bofasta befolkningen i angränsande trakter bereddes en icke oväsentlig biinkomst genom uppköp av och handel med renkött, renhudar m. m. Allt detta häntydde på att renskötseln vore värd att understödjas och i brydsamma situationer hjälpas. — Just nu måste man säga, att renskötseln befunde sig i en brydsam situation. Detta gällde särskilt vissa delar av Norrbottens lappmarker, men det vore att befara, att, därest icke förebyggande åtgärder vidtoges, missförhållandena skulle komma att sprida sig jämväl till andra trakter, där förhållandena ännu vore relativt goda. — Hela problemet bottnade, enligt doktor Bergströms mening, till väsentlig del i striden mellan den extensiva och den intensiva renskötseln. Att den extensiva renskötseln innebure en primitivare metod än den inten-

siva, därom kunde tvekan icke råda. Före de stora flyttningar, varom förut i utlåtandet talats, hade renskötseln bedrivits intensivt över praktiskt taget hela den svenska lappmarken, givetvis med vissa olikheter i graden av intensitet, beroende på skillnad i naturförhållanden m. m. Det hade emellertid då och då inträffat perioder i olika delar av de av lappar befolkade trakterna, varunder renskötseln sjunkit i intensitet, stundom i betydande grad. Så hade exempelvis för åtskilliga år sedan varit fallet inom vissa delar av Jämtlands län, där det då gått så långt, att stora renhjordar blivit så gott som förvildade. Den gången hade ingripandet skett genom nedskjutning av en stor del av de förvildade renarna och inplantering av tama renar från andra håll. En annan sådan vågdal i renskötseln vore den ovan beskrivna i Västerbottens län vid tiden för underhandlingarna med Norge. Angående de åtgärder, som med framgång vidtagits för nyssberörda missförhållandens avhjälpande, hänvisade doktor Bergström till vad därom ovan i utlåtandet anförts. — Vad beträffade de missförhållanden, som nu påtalats, hölle doktor Bergström före, att de i vissa avseenden inefattade en mera markerad nedgång i renskötselns ändamålsenliga bedrivande än som förut inträffat, beroende dels på graden av försämringen och dels på den stora del av lappmarken, som nedgången omfattade. Försämringen inneslöte, kunde man säga, omkring halva den renskötande befolkningen. Såsom i ovan intagna tidningsuttalande framhållits, vore den ursprungliga orsaken till den numera över hela Jukkasjärvi och Gällivare socknar utbredda extensiva renskötselns att finna i de invandringar av Koutokeino-lappar till dessa trakter, som efter den svensk-finska gränsens spärrande år 1889 vidtoges från Karasuo. Att de gamla invånarna i dessa trakter, låt vara först så småningom, övergivit sina gamla renskötselmetoder och övergått till nykomlingarnas, hade berott bland annat därpå, att den extensiva renskötseln tedde sig betydligt bekvämare för renägarna än den intensiva. Nu hade den extensiva metoden helt trängt igenom i dessa trakter, och resultatet visade sig också i de förvirrade förhållanden i avseende å renskötseln som där rådde. — I de socknar, dit inflyttning från de nordligaste lappbyarna skett i anledning av 1919 års konvention, sålunda Jokkmokk och Arjeplog, vore förhållandena ännu icke så svåra som i Gällivare och Jukkasjärvi. Beträffande Jokkmokk vore läget för närvarande relativt lugnt. Att detta skulle bero på att de inflyttande hastigt anammat den intensiva renskötseln, vore dock icke doktor Bergströms åsikt. Uteblivandet i detta nu av klagomål från Jokkmokk berodde snarare på att det på grund av vissa naturförhållanden m. m. gått lättare att där verkställa en ändamålsenlig gruppering av lapparna och att hålla de inflyttades hjordar skilda från de äldre invånarnas. I Arjeplog befunne man sig däremot nu i början av samma strid, som i Gällivare och Jukkasjärvi slutat med nederlag för den intensiva renskötseln. Enligt doktor Bergströms mening vore det stor fara å färde, att renskötseln i Arjeplog ginge samma väg, därest icke snara och kraftiga åtgärder vidtoges. Men även en ytterligare fara föreläge, om ock ej så överhängande. Inom närmaste åren komme, enligt vad som redan beslutats, inflyttning av nordlappar att ske jämväl till vissa delar av Västerbottens och Jämtlands län. För att möta den fara för infektering av renskötseln i dessa trakter, som därigenom komme att yppa sig, borde åtgärder i tid vidtagas. — I fråga om den väg, som borde beträdas för att söka komma till rätta med de rådande missförhållandena, hänvisade doktor Bergström först och främst till en sänkning av antalet renar, återgång till vården av renarna i smärre hjordar under sommarbetningen, återupptagande av flyttningen med familjerna till högfjällen vid norska gränsen samt åtgärder ägnade att förmå allt arbetsdugligt folk att deltaga i den aktiva renskötseln. Därtill komme en hel del detaljer, såsom uppförande av ett väl

genomtänkt system av stängsel för betningens och flyttningarnas reglering, anläggande av stigar, broar, vaktstugor etc. även i Gällivare och Jukkasjärvi fjälltrakter, i likhet med vad som förut skett i bl. a. Västerbottens län. — På tal om förutsättningarna för genomförande av sålunda önskvärda reformer och åtgärder inom den snara framtid, som erfordrades, ville doktor Bergström som sin åsikt uttala, att de myndigheter, som för närvarande funnes tillgängliga, icke maktade åstadkomma den kraftiga omläggning av förhållandena, som på sina håll vore av nöden. Lappfogdarna utträttade visserligen ett förtjänstfullt arbete för missförhållandenas tillrättläggande, ett arbete som av allt att döma medfört, att skadorna av renar under senare år icke blivit ännu mycket större. Dessa tjänstemän hade emellertid redan händerna så fulla av löpande sysslor, att det icke vore tänkbart, att de i den omfattning, som erfordrades, samtidigt skulle kunna ägna sig åt ifrågavarande reformarbete, vilket säkerligen skulle bli av mycket omfattande och tidsödande art. Detta gällde även om det sedan flera år framställda önskemålet förverkligades, att i Norrbottens län ännu en lappfogdetjänst inrättades. Den enda möjligheten för utarbetandet och genomförandet av ett effektivt reformprogram ansåge doktor Bergström ligga i tillskapandet av ett särskilt, tillfälligt organ med uppgift att under de närmaste åren sätta lappfrågan på fötter. Ett sådant organs inrättande skulle, därest dess sammansättning bleve rätt avvägd, vara ur många synpunkter lämpligt just nu, då de nya svenska renbeteslagarna nyligen trätt i tillämpning. Dessa lagars innehåll vore säkerligen förträffligt, men tillgodogörandet av deras fördelar skulle i hög grad underlättas och påskyndas, därest deras utförande i tillämpning kunde ske under en auktoritativ central ledning, som kunde samla gjorda erfarenheter och utpeka de allmänna riktlinjerna för vår administrativa lappolitik. Tillgripandet av en sådan tillfällig åtgärd hade ju med framgång skett en gång förut i en i viss mån motsvarande situation, nämligen då de förut omnämnda missförhållandena i Västerbottens län före 1919 års konvention på relativt kort tid ordnades. Till förmån för en sådan åtgärd talade också just nu en annan omständighet, nämligen den, att flera lappfogdeposter nyligen blivit besatta med unga krafter. Ett sakkunnigt, överordnat organ skulle säkerligen bli dem till gott stöd och av grundläggande betydelse för deras kommande insats. Det rådde intet tvivel om att den största sakkunskapen på hithörande område för närvarande befunne sig utom lappadministrationens led. och denna sakkunskaps överförande dit vore tydligtvis av synnerlig vikt för lappfogdekårens framtida arbete. Sedan detta värv fullbordats och lappförhållandena bragts på fötter, skulle man åter kunna med tillförsikt överantvarda vården om författningarnas ändamålsenliga tillämpning åt den ordinarie lappadministrationen under ledning av respektive länsstyrelser. — Bland de spörsmål, ett sådant för tillfället anordnat organ torde komma att i främsta rummet få upptaga till behandling, ville doktor Bergström nämna: fastställande av betesmarkernas bärighet (det s. k. rationella renantalet), företagande av undersökningar rörande renlavens tillväxtförhållanden, fastställande av mera detaljerade regler för lapparnas flyttningar, grundade på den erfarenhet från tider med andra vanor i detta hänseende, som ännu vore till finnas hos den äldre lappbefolkningen, genomarbetande och utförande av ett effektivt stängselsystem i de trakter, där sådant saknades, genomförande av åtgärder för lappadministrationens ökade effektivitet, därvid särskilt ökning av antalet lappfogdar och tillsyningsmän i Norrbottens län borde övervägas, utarbetande av instruktioner för lappfogdar och tillsyningsmän, omarbetning av de olika byordningarna till större anpassning efter renskötselns olika förhållanden, undersökning av vissa med lapparnas rättigheter å nationalparkerna ävensom med frågan om björnens

fridlysning förknippade förhållanden samt, icke minst, undersökning av utvägarna för tillgodoseende av den jordbrukande befolkningens intressen vis å vis renskötseln. Särskilt i sistberörda hänseende ansåge doktor Bergström, att ett initiativ utifrån skulle kunna vara av stor betydelse. Härvid borde bland annat undersökas möjligheten av att bevilja bidrag till uppförande av lador ute i markerna för myrhöets inbärgande. En av de största frågorna skulle vidare bliva det ständigt återkommande spørsmålet om åtgärder för minskning av renantalet. Härvidlag satte doktor Bergström större tillit till personlig påverkan och upplysning än till tvångsåtgärders företagande, ehuruval även sådana i vissa fall måhända torde visa sig nödvändiga. Doktor Bergström ansåge, att det ifrågasatta organet borde få till uppgift att undersöka lappförhållandena i deras helhet och icke blott på de platser, som nu vore särskilt aktuella, detta icke minst med tanke på de befarade framtida missförhållandena på andra håll. — Vad beträffade de ekonomiska förutsättningarna för genomförande av ett så vidlyftigt reformarbete, som det sålunda ifrågasatta, borde dessa icke behöva förorsaka större bekymmer. Kungl. Maj:t disponerade nämligen just för sådana ändamål som det föreliggande de fyra s. k. lappfonderna, vilkas kapitalbelopp för närvarande uppginge till drygt två miljoner kronor. Ett övervägande av dessa fonders lämpligare fördelning, eventuellt deras hopslagning till en enda fond, borde för övrigt lämpligen ingå i det uppdrag, som kunde tillkomma ett sådant organ som det föreslagna.

Innan utskottet går att fatta ståndpunkt till de frågor, som nu genomgått och som utgöra motionens huvuddel, nämligen spørsmålen om vidtagande av åtgärder för undanröjande av befintliga missförhållanden i avseende å renskötseln och för underlättande av de gällande författningsbestämmelsernas ändamålsenliga tillämpning, vill utskottet till behandling upptaga den punkt i motionen, som, enligt vad förut antytts, möjligen kan anses innebära ett yrkande om ändring i gällande lag.

I motionen heter det sålunda:

»Det bifogade protokollet utvisar även andra klagomål. Sålunda synas lapparna aldrig komma att uppgiva sin uppfattning, att en rättskränkning äger rum, då enligt lag lapsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk, förlorar rätt att äga renar. Frågan har mer än en gång varit före i svenska riksdagen, senast 1928, men denna har tämligen enhälligt avvisat lapparnas uppfattning. Lapparnas synpunkt synes mig förtjäna allvarligare beaktande.»

Längre fram i motionen säges, att ett yrkande om övervägande av de exemplifierade önskemålen kunde anses ingå i framställningen om lappförfattningarnas anknytning till det levande livet. Då förevarande fråga emellertid icke, såsom de övriga i motionen berörda förhållandena, angår tillämpningen av redan befintlig lagstiftning utan ändring av denna, anser sig utskottet böra upptaga frågan till särskild behandling.

Utskottet vill då till en början nämna, att den av motionären avsedda bestämmelsen återfinnes i 1 § av 1928 års lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. I första momentet andra stycket andra punkten av nyssnämnda lagrum heter det nämligen:

Ingår kvinna, som har rätt till renskötse, äktenskap med man, som saknar dylik rätt, går hon rätten förlustig; Konungens befallningshavande obetaget att,

**Gift lapp-
kvinnas rätt
till rensköt-
sel.**

*1 § i 1928
års lag.*

där i något fall synnerliga skäl föreligga, medgiva, att hon, med de begränsningar i fråga om tid och renantal som kunna finnas lämpliga, må bibehållas vid rättigheten.

Motion vid 1928 års riksdag. Denna lydelse hade ifrågavarande del av lagrummet erhållit redan genom den kungl. propositionen till 1928 års riksdag med förslag till renbeteslag. I en i anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion av herr Asplund (nr 279) anhölls då, bland annat, om sådan ändring av den föreslagna 1 § 1 mom. andra stycket i renbeteslagen, att nyssnämnda begränsning i rätten till renskötsel skulle ur förslaget utgå.

Första lagutskottet 1928. Vid behandling av propositionen jämte i anledning därav väckta motioner yttrade första lagutskottet i avseende å nyssberörda yrkande av herr Asplund: På sätt utskottet förut framhållit intager förslaget liksom för övrigt förhållandet lärer vara enligt gällande lag den ståndpunkten, att lapsk kvinna, som ingått äktenskap med annan än lapp, i regel skall vara likställd med denne i rättsligt hänseende och således icke åtnjuta de förmåner, som enligt förslaget tillkomma lapp. Härigenom har man velat förebygga, att mannen yrkesmässigt driver renskötsel, något som enligt vad under förarbetena upplysts nu på flera håll förekommer i blandade äktenskap. Att legalisera ett sådant föga eftersträfvansvärt förhållande synes icke böra ske. Och än mindre lärer med hänsyn till nu rådande betesförhållanden en utsträckning av lappprivilegiet till andra än lappar kunna tillstyrkas. Utskottet har redan inledningsvis anslutit sig till den ståndpunkt såväl föreliggande förslag som gällande lag intager, nämligen att rätten till renskötsel är ett privilegium för lapparna. Därest man alltså fortfarande vill åt lapparna förbehålla denna näring, torde, såsom under ärendets tidigare behandling framhållits, en viss kontroll härvidlag vara nödvändig. — — — — — Genom den Konungens befallningshavande medgivna befogenheten att i vissa fall bevilja undantag från huvudregeln torde vara sörjt för att rätten till renskötsel icke fråntages den, som skäligen kan göra anspråk på att få behålla den. Utskottet vill slutligen i detta sammanhang framhålla, att Konungens befallningshavande icke nödvändigtvis behöver föreskriva begränsning i fråga om tid och renantal, utan kan därutinnan förfaras efter omständigheterna i varje särskilt fall. På grund av det anförda anser sig utskottet icke kunna tillstyrka den i motionen föreslagna ändringen i 1 §.

Riksdagen 1928. I enlighet med utskottets hemställan avlog också riksdagen ifrågavarande ändringsyrkande.

Utskottet. På de skäl, som därutinnan anfördes vid renbeteslagens behandling år 1928, finner utskottet fortfarande väl grundat vad sagda lag innehåller därom, att kvinna, som har rätt till renskötsel, i allmänhet skall gå denna rätt förlustig, om hon ingår äktenskap med man, som saknar dylik rätt.

Vad beträffar motionens huvudspörsmål, vidtagande av åtgärder ägnade att främja lappförfattningarnas ändamålsenliga tillämpning och att undanröja vissa befintliga missförhållanden med avseende å renskötseln, har, enligt utskottets mening, den i ärendet förebragta utredningen givit vid handen, att i vissa trakter av lappmarken, där renskötseln uppdrivits till en hög ståndpunkt,

den sålunda uppnådda ståndpunktens fortvaro äventyrats och t. o. m. måst övergivnas på grund av att, på tillskyndan av myndigheterna och för tillgodo-seende av intressen, som ofta kunna sägas icke komma de närmast drabbade vid, inflyttningar ägt rum från andra, långväga håll av lappar, vilkas renskötsel stått på en annan och som det vill synas lägre nivå. Detta gäller framför allt lappbyarna i Arjeplogs socken. Men tendenser av liknande art hava ock på andra håll framträtt, som äro än mer ägnade att uppväcka allvarliga farhågor för renskötselns bestånd och framtida utveckling, nämligen en allt påtagligare allmän övergång från intensiv till extensiv renskötsel med de risker fram-för allt för den bofasta befolkningen, som därav följa. Särskilt gäller detta de trakter av lappmarken, som ligga inom Gällivare och Jukkasjärvi socknar, vilka sistnämnda områden å andra sidan måste räknas till de för renskötsel-näringen mest ägnade och viktigaste i vårt land. Vad den bofasta befolkningen angår, har densamma särskilt i dessa trakter under senare år fått vidkännas allt större förluster i form av skador på odlingar och i synnerhet på utestående hö, förorsakade av renar, som i oordnade hjordar begivit sig in på marker, som de förut blott på andra, mindre otjänliga tider brukat uppsöka. Att nu nämnda för-hållanden äro ägnade att uppväcka misshälligheter såväl mellan lapparna inbör-des som i förhållandet mellan nomaderna och de bofasta ligger i sakens natur. Särskilt i sistnämnda hänseendet har också på senare tid en rätt allvarlig miss-stämning gjort sig gällande.

Om man sålunda kan konstatera, att missförhållanden i nu nämnda av-seenden äro förhanden inom åtminstone vissa delar av hithörande trakter, upp-ställer sig frågan, om och i vad mån åtgärder böra från statsmakternas sida vidtagas för att söka åstadkomma ett bättre tillstånd. Av betydelse för stånd-punktstagande därutinnan torde vara spörsmålet, huruvida missförhållandena äro sådana, som under vissa omständigheter alltid kunna väntas inträffa med en än så god lagstiftning och lagtillämpning, eller huruvida de äro av mera djup-gående art. Skulle det förra vara fallet, synes extraordinära åtgärders vidta-gande icke vara av nöden, utan man torde i så fall få lita till att förhållandena komma att inom icke alltför avlägsen tid läggas till rätta genom åtgärder, som ligga inom ramen för de nuvarande administrativa lappmyndigheternas verk-samhet och som icke överstiga deras prestationsförmåga.

Skulle det däremot befinnas, att de missförhållanden, som föreligga, äro dju-pare grundade, med andra ord äro av beskaffenhet att tarva ett ingripande av särskild kraft och speciell beskaffenhet, måhända baserat på ingående under-sökningar om missförhållandenas upprinnelse, lärer man, enligt utskottets me-ning, icke kunna begära eller förvänta, att de myndigheter, som för närvarande omhänderhava lappadministrationen, skola kunna från sina löpande och för visso mycket tyngande ordinarie arbeten avstå så mycken tid och arbetskraft, som för sådan händelse torde komma att visa sig vara av nöden för uppgiftens lösande.

Utskottet tilltror sig icke att på basis av det tillgängliga materialet kunna

avgöra, huruvida ifrågavarande missförhållanden äro av den ena eller andra beskaffenheten. Men då det icke förefaller osannolikt, att de äro av sådan natur, att deras avhjälpande, enligt vad nyss sagts, kräver extraordinära anstalter, synes det utskottet önskvärt, att en mera ingående prövning av förhållandena än som legat inom gränsen för utskottets möjligheter vidtages.

Skulle en sådan prövning utvisa, att missförhållandena äro av den art, att de icke kunna effektivt och inom snar framtid tillrättaläggas med anlitande allenast av de administrativa krafter, som redan stå till förfogande, aktualiseras spørsmålet om vilka åtgärder som böra tillgripas för hjälpens bringande. Härvidlag kunna givetvis olika utvägar låta sig tänka. Att särskild och utvald arbetskraft därvid måste i någon form anlitas, förefaller att ligga i sakens natur. Något närmare uttalande om denna arbetskrafts organiserande eller rörande området för dess verksamhet anser sig utskottet emellertid icke vare sig kunna eller böra göra. Den undersökning rörande missförhållandenas beskaffenhet, som företages för att utröna huruvida några särskilda åtgärder över huvud böra vidtagas, torde, i händelse så befinnes vara fallet, också giva ledning för bedömande av de erforderliga åtgärdernas beskaffenhet. Dock anser sig utskottet böra såsom sin åsikt anföra, att de åtgärder, som kunna komma ifråga, icke torde behöva vara av annat än tillfällig natur.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att ifrågavarande motion, i vad därigenom yrkande framställt om utredning angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att riksdagen, i anledning av motionen i övrigt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning rörande beskaffenheten av de missförhållanden med avseende å renskötselns bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt, som yppats inom vissa delar av Lappmarken, samt, därest av utredningen skulle framgå, att dessa missförhållanden äro av den art, att deras snabba och effektiva tillrättaläggande icke låter sig medelst den nuvarande administrationen å området genomföra, vidtaga de tillfälliga åtgärder för berörda ändamåls vinnande, vartill utredningen kan giva anledning eller Kungl. Maj:t eljest må finna skäl.

Stockholm den 10 mars 1930.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, greve *Spens*, *Klefbeck*, *Anderson* i Hägelåkra, *Schlyter* och *Svenson* i Eskhult;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley*, *Johansson* i Brånalt, *Christenson*, *Olsson* i Rimforsa, *Sjögren* och *Grapenson*.